

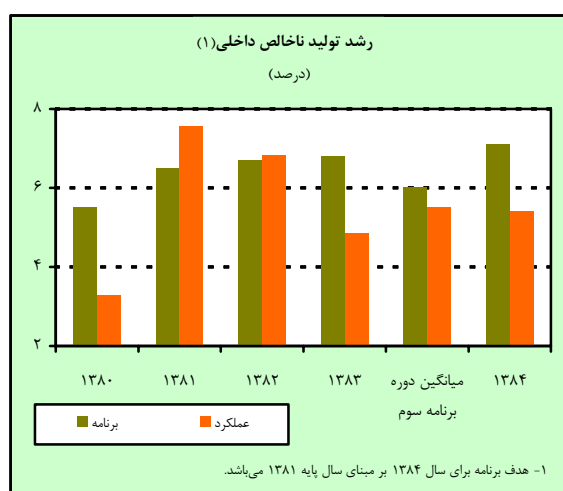
فصل سوم

تولید و هزینه ناخالص ملی

۳-۱- تولید ناخالص داخلی

براساس برآوردهای مقدماتی، در سال ۱۳۸۴ تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه، به قیمت‌های ثابت^(۱)، با رشدی معادل ۵/۴ درصد به ۴۱۹۷۰۶ میلیارد ریال رسید. در سال مورد بررسی، ارزش افزوده گروه صنایع و معادن ۶/۷ درصد، خدمات ۵/۶ درصد، نفت ۰/۶ درصد و کشاورزی ۷/۱ درصد رشد نشان داد. سهم گروه‌های فوق در تولید ناخالص داخلی به قیمت‌های جاری در سال مورد بررسی به ترتیب معادل ۱۶/۷، ۴۷/۳، ۲۷/۹ و ۱۰/۴ درصد بود.

در سال ۱۳۸۴، تولید ناخالص داخلی به قیمت پایه

بدون نفت نیز به رشد ۶/۰ درصد رسید که در مقایسه با رشد تولید ناخالص داخلی، ۰/۶ واحد درصد بیشتر می‌باشد. دلیل اصلی این فزونی، رشد نسبتاً پایین گروه نفت و گاز نسبت به سایر بخش‌های اقتصادی در سال مورد بررسی می‌باشد.

۳-۱-۱- گروه کشاورزی

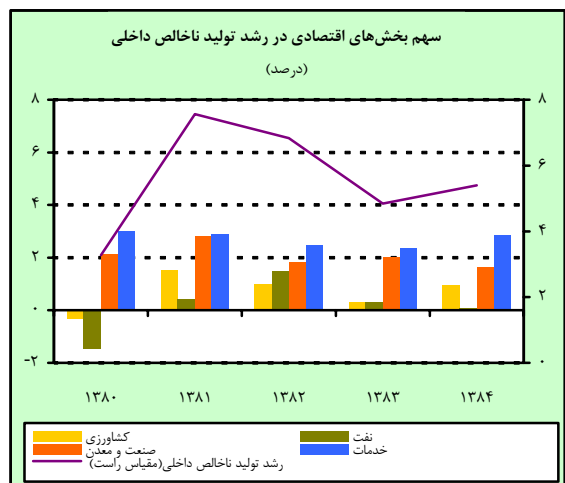
براساس برآوردهای مقدماتی، ارزش افزوده گروه کشاورزی در سال ۱۳۸۴ به قیمت‌های ثابت، با نرخ رشدی برابر ۷/۱ درصد به ۵۸۳۸۱ میلیارد ریال بالغ گردید که در مقایسه با رشد ۲/۲ درصدی آن در سال ۱۳۸۳ افزایش قابل توجهی نشان می‌دهد. سهم ارزش افزوده گروه مذکور از تولید ناخالص داخلی به قیمت‌های جاری از ۱۱/۲ درصد در سال ۱۳۸۳ به ۱۰/۴ درصد در سال ۱۳۸۴ کاهش یافت. پس از افت محسوس در عملکرد سال زراعی ۱۳۸۳، با فراهم شدن وضعیت مطلوب‌تر به ویژه وجود شرایط نسبتاً مساعد جوی، ارزش افزوده گروه کشاورزی در سال مورد بررسی از رشد بالایی برخوردار شد. برآوردهای ارزش افزوده گروه کشاورزی نشان می‌دهد که تولید بخش عمده‌ای از محصولات زراعی و باغی و محصولات دامی از رشد قابل توجهی نسبت به دوره مشابه سال قبل برخوردار بود.

۱- در سرتاسر این فصل، منظور از قیمت‌های ثابت، قیمت‌های ثابت سال ۱۳۷۶ است.

۳-۱-۲- گروه نفت و گاز

در سال ۱۳۸۴، گروه نفت و گاز با کاهش نرخ رشد روبه‌رو شد که علت اصلی آن کاهش نرخ رشد استخراج نفت خام، کاهش صادرات مستقیم نفت خام و صادرات از طریق بیع متقابل و نیز کاهش صادرات فرآورده‌های نفتی بود. با در نظر گرفتن مجموع عوامل، ارزش افزوده گروه نفت در سال ۱۳۸۴ به قیمت‌های ثابت معادل ۴۶۱۴۴ میلیارد ریال بود که نسبت به سال ۱۳۸۳، ۰/۶ درصد رشد داشته است. این رقم در مقایسه با میزان رشد در سال ۱۳۸۳ (۲/۶ درصد) کاهش قابل ملاحظه‌ای را نشان می‌دهد.

۳-۱-۳- گروه صنایع و معادن

در سال مورد بررسی، ارزش افزوده گروه صنایع و معادن به قیمت‌های ثابت از رشدی معادل ۶/۷ درصد برخوردار شد. عملکرد این گروه در مقایسه با رشد ۸/۴ درصدی آن در سال ۱۳۸۳ نشان دهنده کاهش رشد ارزش افزوده این بخش است. در گروه صنایع و معادن، ارزش افزوده بخش‌های صنعت، معدن و آب و برق و گاز به قیمت‌های ثابت به ترتیب ۷/۱، ۱۰/۵ و ۶/۴ درصد افزایش یافت. تولید محصولات عمده بخش صنعت شامل فولاد خام، محصولات فولادی، انواع خودرو سواری، سیمان و محصولات پتروشیمی در سال ۱۳۸۴ به ترتیب ۶/۵، ۱۰/۹، ۱۱/۸، ۱/۴ و ۴/۶ درصد رشد یافت.

براساس ارقام مقدماتی، ارزش افزوده بخش ساختمان در سال ۱۳۸۴ به قیمت‌های ثابت به رغم روند منفی آن در سال قبل، با نرخ رشد ۴/۴ درصدی به ۱۸۷۲۸ میلیارد ریال رسید. براساس نتایج مقدماتی آمار فعالیت‌های ساختمانی بخش خصوصی، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در مناطق شهری در این سال از رشدی معادل ۱۲/۹ درصد به قیمت‌های جاری برخوردار شد که با توجه به رشد شاخص‌های قیمت خدمات ساختمانی و مصالح ساختمانی به ترتیب ۱۷/۹ و ۶/۲ درصد، نرخ رشد واقعی سرمایه‌گذاری خصوصی شهری با ۳/۲ درصد افزایش مواجه شد. در سال ۱۳۸۴، نرخ رشد سرمایه‌گذاری دولتی به قیمت‌های ثابت ۴/۶ درصد افزایش یافت که در افزایش ارزش افزوده ساختمان‌های دولتی نیز منعکس می‌باشد. افزایش مذکور ناشی از رشد پرداخت‌های عمرانی دولت بابت فعالیت‌های ساختمانی در سال مورد بررسی است.

۳-۱-۴- گروه خدمات

گروه خدمات با بیشترین سهم از تولید ناخالص داخلی همچون سال ۱۳۸۳ رشدی ملایم را تجربه کرد. براساس برآوردهای مقدماتی، ارزش افزوده گروه خدمات در سال ۱۳۸۴ با سهمی معادل ۴۷/۳ درصد از تولید ناخالص داخلی، از رشدی معادل ۵/۶ درصد به قیمت‌های ثابت برخوردار بود. در این گروه سهم بخش‌های بازرگانی، رستوران و هتلداری ۱۱/۱ درصد، حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات ۷/۲ درصد، خدمات موسسات پولی و مالی ۳/۹ درصد و خدمات مستغلات و خدمات حرفه‌ای و تخصصی ۱۲/۲ درصد از تولید ناخالص داخلی به قیمت‌های جاری بوده است. سهم بخش‌های خدمات عمومی و خدمات اجتماعی، شخصی و خانگی نیز به ترتیب در سطح ۱۰/۲ و ۲/۶ درصد حفظ شد. در این سال بخش‌های مذکور به قیمت‌های ثابت به ترتیب از رشدی معادل ۶/۹، ۸/۰، ۱۳/۲، ۳/۸، ۱/۲ و ۶/۵ درصد نسبت به سال قبل برخوردار بودند.

۳-۲- هزینه ناخالص داخلی

براساس محاسبات مقدماتی، در سال ۱۳۸۴ رشد هزینه ناخالص داخلی به قیمت‌های ثابت معادل ۴/۴ درصد بود. بررسی اجزای تشکیل دهنده هزینه ناخالص داخلی در سال مورد بررسی نشان می‌دهد که هزینه‌های مصرفی خصوصی با ۴۵ درصد بالاترین سهم از هزینه ناخالص داخلی به قیمت‌های جاری را دارا بود و با رشدی معادل ۶/۶ درصد به قیمت‌های ثابت به ۲۳۵۸۱۶ میلیارد ریال رسید.

در این سال هزینه‌های مصرفی دولتی در وزارتخانه‌ها و موسسات وابسته، شهرداری‌ها و سازمان تامین اجتماعی، سهمی معادل ۱۲/۲ درصد از هزینه ناخالص داخلی به قیمت‌های جاری را به خود اختصاص داد و با رشدی معادل ۵/۴ درصد به قیمت‌های ثابت به ۴۶۸۵۷ میلیارد ریال رسید.

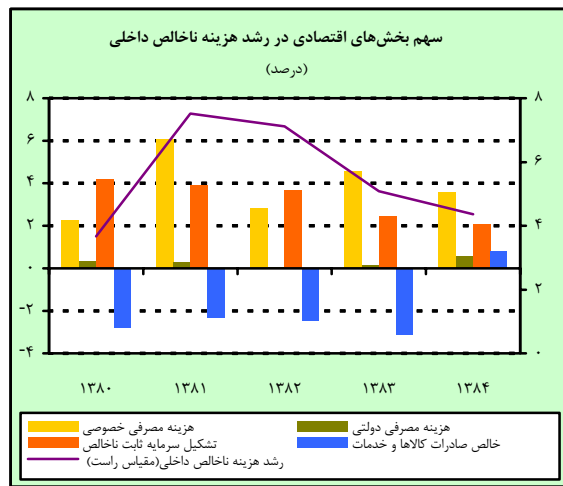
از دیگر اجزای عمده هزینه ناخالص داخلی در سال ۱۳۸۴ تشکیل سرمایه ثابت ناخالص است که با دارا بودن سهمی معادل ۲۷/۴ درصد از هزینه ناخالص داخلی از رشدی معادل ۵/۸ درصد به قیمت‌های ثابت برخوردار شد و به ۱۵۲۷۴۱ میلیارد ریال رسید. در این سال تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در ماشین‌آلات در بخش خصوصی و دولتی به ترتیب از رشدی معادل ۳/۷ و ۲۱/۲ درصد برخوردار بود. تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در بخش ساختمان در دو بخش خصوصی و دولتی به قیمت‌های ثابت به ترتیب معادل ۴/۹ و ۴/۶ درصد رشد داشت. در مجموع تشکیل سرمایه ثابت ناخالص در بخش ساختمان به قیمت‌های ثابت با ۴/۷ درصد رشد به ۵۴۹۱۵ میلیارد ریال رسید.

در سال ۱۳۸۴، واردات کالاها و خدمات به قیمت‌های ثابت از ۲/۱ درصد رشد برخوردار بود که نسبت به رشد ۱۳/۹ درصدی آن در سال ۱۳۸۳، کاهش در آهنگ رشد را نشان می‌دهد. رشد صادرات کالاها و خدمات در سال ۱۳۸۴ به قیمت‌های ثابت ۶/۸ درصد بود. در نتیجه خالص صادرات کالاها و خدمات به قیمت‌های ثابت معادل ۲۲۶۱۳ میلیارد ریال کسری داشت. بدین ترتیب در سال ۱۳۸۴، هزینه ناخالص داخلی (تولید ناخالص داخلی به قیمت بازار) به قیمت‌های ثابت با رشدی معادل ۴/۴ درصد به ۴۲۱۹۸۰ میلیارد ریال رسید. با احتساب نتیجه رابطه مبادله

بازرگانی، خالص درآمد عوامل تولید از خارج و کسر استهلاک سرمایه‌های ثابت و خالص مالیات‌های غیر مستقیم، درآمد ملی کشور به قیمت‌های ثابت به ۴۰۳۳۰۹ میلیارد ریال افزایش یافت که در مقایسه با سال ۱۳۸۳ از رشدی معادل ۸/۰ درصد برخوردار بود. افزایش قیمت نفت و بهبود وضعیت تراز پرداخت‌های کشور که در افزایش قابل توجه نتیجه رابطه مبادله بازرگانی منعکس شده است از علل عمده رشد بالای درآمد ملی کشور در این سال می‌باشد.

۳-۳- نسبت فزاینده سرمایه به تولید^(۱)

نسبت فزاینده سرمایه به تولید بیانگر مقیاسی از بهره‌وری سرمایه بوده و از نسبت سرمایه‌گذاری در یک دوره به تغییر تولید در دوره بعد به دست می‌آید^(۲). مقادیر بالاتر این شاخص نشان دهنده سطح پایین‌تر بهره‌وری سرمایه در یک اقتصاد می‌باشد.

نسبت فزاینده سرمایه به تولید (ICOR)

سال	میانگین برنامه سوم	سال	سال	سال	سال	نسبت فزاینده سرمایه به تولید
۱۳۸۴	۶/۴	۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹
۶/۷	۶/۴	۷/۳	۵/۰	۴/۴	۹/۱	۶/۰

۳-۴- مقایسه عملکرد بخش واقعی در سال ۱۳۸۴ با اهداف برنامه چهارم

در سال ۱۳۸۴، تولید ناخالص داخلی به قیمت‌های ثابت^(۳) رشدی معادل ۵/۴ درصد داشت که نسبت به نرخ رشد ۷/۱ درصدی پیش‌بینی شده در قانون برنامه تفاوتی معادل ۱/۷ واحد درصد را نشان می‌دهد. عملکرد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص داخلی در سال

۱- Incremental Capital-Output Ratio (ICOR)

۲- با فرض وجود وقفه یک‌ساله بین سرمایه‌گذاری و تغییر تولید حاصل از آن، برای محاسبه شاخص نسبت فزاینده سرمایه به تولید کل اقتصاد از رابطه $ICOR = I_t - 1 / (GDP_t - GDP_{t-1})$ استفاده می‌شود. در این رابطه، I بیانگر تشکیل سرمایه ثابت ناخالص و GDP تولید ناخالص داخلی می‌باشد. مأخذ رابطه مذکور دستورالعمل آماری بانک جهانی است.

۳- ارقام عملکرد بخش واقعی اقتصاد، به قیمت‌های ثابت سال پایه ۱۳۷۶ و ارقام پیش‌بینی قانون برنامه چهارم، به قیمت‌های ثابت سال پایه ۱۳۸۱ می‌باشد.

مذکور نیز با رشد ۵/۸ درصدی در مقایسه با نرخ رشد ۱۱/۳ درصدی پیش‌بینی شده در برنامه چهارم، بیانگر فاصله‌ای در حد ۵/۵ واحد درصد است. بر خلاف رشد اقتصادی و تشکیل سرمایه، ارقام مربوط به مصرف کل (مجموع هزینه‌های مصرفی خصوصی و هزینه‌های مصرفی دولتی) نشان می‌دهد که عملکرد سال ۱۳۸۴ بیش از پیش‌بینی‌های برنامه چهارم بوده است. میزان رشد مصرف کل در سال ۱۳۸۴، ۶/۴ درصد بود در حالی که ارقام پیش‌بینی برنامه برای سال مذکور ۴/۸ درصد است.

پیش‌بینی قانون برنامه چهارم	عملکرد	
۷/۱	۵/۴	رشد تولید ناخالص داخلی
۴/۸	۶/۴	رشد هزینه‌های مصرفی کل
۱۱/۳	۵/۸	رشد تشکیل سرمایه ثابت ناخالص داخلی

در سال مورد بررسی، اهداف برنامه چهارم توسعه برای رشد ارزش افزوده گروه کشاورزی، نفت، صنایع و معادن و خدمات به ترتیب معادل ۶/۰، ۲/۶، ۱۰/۵ و ۸/۰ درصد می‌باشد. مقایسه نرخ رشد عملکردها و اهداف برنامه چهارم توسعه در فعالیت‌های مختلف اقتصادی نشان می‌دهد که هدف رشد تنها در گروه کشاورزی به دلیل وجود شرایط نسبتاً مساعد جوی محقق شده است.

۳-۵- تصویر بخش واقعی در قانون برنامه چهارم توسعه

متغیرهای اصلی بخش واقعی در قانون برنامه چهارم توسعه در جدول زیر نشان داده شده است. براساس قانون برنامه چهارم، برای متغیر تولید ناخالص داخلی طی سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۸ به ترتیب رشدی معادل ۷/۱، ۷/۴، ۷/۸، ۸/۴ و ۹/۳ درصد با میانگین رشد ۸/۰ درصد پیش‌بینی شده است. بر همین اساس، رشد هزینه‌های مصرفی کل برای سال‌های فوق به ترتیب ۴/۸، ۵/۵، ۵/۹، ۶/۴ و ۷/۴ درصد با میانگین ۶/۰ درصد پیش‌بینی شده است. برای متغیر تشکیل سرمایه ثابت نیز طی سال‌های برنامه به ترتیب رشدی معادل ۱۱/۳، ۱۱/۰، ۱۱/۷، ۱۲/۹ و ۱۴/۱ درصد با میانگین ۱۲/۲ درصد در نظر گرفته شده است.

میانگین برنامه	سال						
	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	۱۳۸۳	
	۱۵۴۴۲۹۰	۱۴۱۲۷۰۷	۱۳۰۳۲۳۵	۱۲۰۸۹۳۸	۱۱۲۵۶۴۰	۱۰۵۱۰۱۸	تولید ناخالص داخلی
۸/۰	۹/۳	۸/۴	۷/۸	۷/۴	۷/۱	۰۰۰	رشد(درصد)
	۸۰۰۶۱۶	۷۴۵۲۲۲	۷۰۰۴۴۴	۶۶۱۷۰۷	۶۲۷۲۳۳	۵۹۸۲۶۷	هزینه‌های مصرفی کل
۶/۰	۷/۴	۶/۴	۵/۹	۵/۵	۴/۸	۰۰۰	رشد(درصد)
	۷۴۳۶۷۴	۶۶۷۲۸۵	۶۰۲۷۹۱	۵۴۷۲۳۱	۴۹۸۴۰۷	۴۵۲۷۵۱	پس‌انداز ناخالص داخلی
۱۰/۴	۱۱/۴	۱۰/۷	۱۰/۲	۹/۸	۱۰/۱	۰۰۰	رشد(درصد)
	۵۳۵۸۶۹	۴۶۹۴۴۳	۴۱۵۸۸۱	۳۷۲۳۵۳	۳۳۵۴۴۱	۳۰۱۴۲۵	تشکیل سرمایه ثابت ناخالص داخلی
۱۲/۲	۱۴/۱	۱۲/۹	۱۱/۷	۱۱/۰	۱۱/۳	۰۰۰	رشد(درصد)

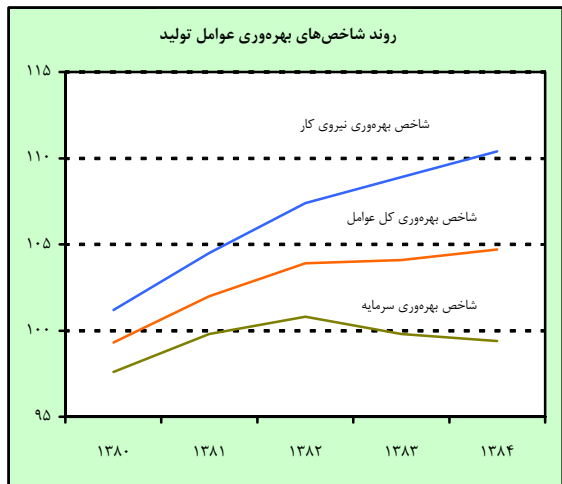
ماخذ: برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران - سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور

پیش‌بینی ارقام رشد فعالیت‌های اقتصادی در قانون برنامه چهارم توسعه

رشد متوسط (۸۸-۱۳۸۴)	سال					
	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	
۶/۵	۷/۶	۶/۸	۶/۲	۵/۹	۶/۰	کشاورزی
۳/۰	۳/۶	۳/۲	۲/۹	۲/۷	۲/۶	نفت
۱۱/۲	۱۲/۴	۱۱/۵	۱۱/۰	۱۰/۸	۱۰/۵	صنایع و معادن
۹/۰	۱۰/۴	۹/۴	۸/۸	۸/۴	۸/۰	خدمات
۸/۰	۹/۳	۸/۴	۷/۸	۷/۴	۷/۱	تولید ناخالص داخلی
۹/۲	۱۰/۶	۹/۶	۹/۰	۸/۶	۸/۳	تولید ناخالص داخلی بدون نفت

ماخذ: برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران - سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور

۳-۶- بهره‌وری عوامل تولید

براساس برنامه پنج ساله چهارم توسعه، به طور متوسط ۲/۵ واحد درصد از نرخ رشد هدف‌گذاری شده تولید ناخالص داخلی باید از رشد بهره‌وری کل عوامل تولید حاصل شود. نتایج محاسبات انجام شده نشان می‌دهد در فاصله سال‌های ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۴، شاخص‌های بهره‌وری اقتصاد ایران با نوسانات قابل توجهی روبرو بوده‌اند که علل آن را باید در عدم ثبات محیط فعالیت‌های اقتصادی و سایر شرایط مرتبط با عملکرد این فعالیت‌ها جستجو کرد. متوسط نرخ رشد بهره‌وری کل عوامل تولید در فاصله سال‌های مورد بررسی برای کل اقتصاد معادل ۰/۵۷ و برای سرمایه و نیروی کار به ترتیب ۰/۱۲- و ۱/۲۸ برآورد شده است

که نشان دهنده رضایت‌بخش نبودن وضعیت تحولات شاخص‌های مذکور در دوره مورد نظر می‌باشد. در سال ۱۳۸۴ که اولین سال اجرای برنامه چهارم می‌باشد، رشد بهره‌وری کل عوامل تولید معادل ۰/۶ درصد برآورد می‌گردد. جدول ذیل تحولات شاخص مذکور را به تفکیک بخش‌های اقتصادی نشان می‌دهد:

رشد شاخص بهره‌وری کل عوامل تولید به تفکیک فعالیت‌های اقتصادی

(درصد)

میانگین	سال										بخش‌های اقتصادی
	۱۳۸۴	۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹	۱۳۷۸	۱۳۷۷	۱۳۷۶		
کشاورزی	۰/۴	۲/۵	-۲/۰	۲/۵	۶/۲	-۵/۰	۳/۵	-۱۰/۰	۷/۸	-۰/۸	کشاورزی
نفت و گاز	-۲/۲	-۲/۴	-۱/۹	۱۴/۶	۱/۷	-۱۶/۲	۵/۱	-۸/۹	۲/۴	-۱۱/۰	نفت و گاز
معادن	۰/۰	-۳/۲	-۴/۳	-۱۰/۶	-۰/۸	۰/۸	-۱/۲	۱۶/۶	۹/۸	-۴/۲	معادن
صنعت	۲/۲	-۰/۶	۲/۴	۲/۶	۶/۰	۷/۶	۳/۹	۲/۴	-۹/۵	۵/۵	صنعت
ساختمان	-۱/۵	-۳/۵	-۱۰/۴	-۹/۸	۵/۶	-۷/۵	۳/۰	۱۱/۶	-۱/۴	۱/۱	ساختمان
برق، گاز و آب	۵/۶	۳/۵	۱۲/۰	۶/۰	۵/۳	۵/۴	۱۰/۳	۲/۵	۴/۴	۱/۶	برق، گاز و آب
حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات	-۱/۲	۳/۸	-۵/۲	-۲/۸	-۳/۹	-۲/۰	-۰/۶	۵/۶	-۲/۲	-۲/۹	حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات
سایر خدمات	۱/۰	۱/۳	۱/۴	۱/۰	۲/۵	۲/۳	-۰/۸	-۱/۶	۰/۱	۳/۲	سایر خدمات
کل اقتصاد	۰/۶	۰/۶	۰/۲	۱/۹	۲/۷	-۰/۴	۱/۷	-۱/۸	-۰/۱	۰/۵	کل اقتصاد

کادر شماره ۱- روش سنجش بهره‌وری اقتصاد

به منظور سنجش بهره‌وری اقتصاد ایران از روش غیر پارامتری شاخص عددی استفاده گردیده است. در این روش، شاخص کمی یا مقداری «ستانده» بر شاخص مقداری «داده» تقسیم می‌شود. در حساب‌های ملی ایران، ارقام ارزش «ستانده» و افزوده به قیمت‌های ثابت عمدتاً براساس روش لاسپیرز با پایه ثابت (هم اکنون سال ۱۳۷۶) محاسبه می‌شود. در واقع آنچه که موجب پیچیدگی محاسبات مربوط به روش شاخص عددی بهره‌وری کل عوامل تولید در اقتصاد ایران می‌شود، محاسبات مربوط به داده‌های اولیه کار و سرمایه و ادغام آنها با یکدیگر (برای سنجش بهره‌وری مبتنی بر ارزش افزوده) به منظور حصول یک شاخص کمی ادغام شده واحد برای «داده» می‌باشد. بدین منظور نخست هریک از اقلام «داده» توسط سهم از ارزش افزوده موزون گردیده و سپس با جمع زدن آنها رقم ادغام شده به دست آمده است.